

Granskning av några verksamhetsutövares rutiner för förorenade områden

I samband med arbetet med att införa handlingsplaner som ett verktyg i egenkontrollen såg vi att många av de större verksamheterna förde in arbetet med förorenade områden i olika typer av rutiner. De kunde heta saker som "Rutin för klassning av förorenade massor", "Rutin för akuta grävarbeten", "Rutin för grävarbeten" och "Rutin för förorenad mark". Några av rutinerna hade granskats vid den ordinarie miljötillsynen medan andra tagits emot, mer för kännedom, av Länsstyrelsens tillsynspersonal.

Rapporten har skrivits som en del av det tillsynsarbete som Länsstyrelsen Östergötland gjorde, i coronatider, inom det särskilda tillsynsprojektet "Handlingsplaner som verktyg i egenkontrollen inom kommunernas tillsyn".

Vi ville titta på några av rutinerna för att se om de stämde överens med de krav som en tillsynsmyndighet brukar ställa på hantering av förorenade områden, om rutinerna tillgodosåg tillsynsmyndighetens behov av insyn och samråd och om rutinerna överensstämde med det som stod i bolagens handlingsplaner.

Exempel på några olika typer av rutiner som hittades i studien

- Rutin för klassning av förorenade massor – gäller t.ex. hur man provtar redan uppgrävda massor i samband med byggnation och anläggning. De massor som är tillräckligt förorenade behöver tas omhand av godkänd anläggning och med anledning av detta krävs dokumentation av halter. Ofta sker ingen provtagning i marken före schakt. Ingen avgränsning av föroreningen sker och man hanterar och omhändertar i allmänhet bara de massor som behöver grävas bort p.g.a. byggnationen.
Syfte: att uppgrävda massor ska kunna omhändertaras.
- Rutin för akuta grävarbeten – beskriver en snabb och förenklad hantering när det inträffar något som anses akut. Det kan finnas olika synsätt när det gäller begreppet "akut". Definitionen av vad som kan anses vara akut bör stämmas av med tillsynsmyndigheten (TM).
Syfte: hantera förorenade massor på ett snabbt och enkelt sätt i en situation som anses vara akut. Det finns exempel på rutiner där man t.ex. inte alltid anser sig ha tid med att kontakta TM för avstämning.
- Rutin för grävarbeten – kan vara snarlik rutinen för klassning av förorenade massor men kan också innefatta fler händelser.
Syfte: man skiljer ofta på "grävarbeten" som sker inom förorenade områden och sanering av ett förorenat område. Grävarbetet planeras och avgränsas utifrån behovet som uppstår i ett byggprojekt och styrs inte alltid av risker för människors hälsa eller miljön.

- Rutin för förorenad mark – kan vara en snarlik rutin som den för klassning av förorenade massor och för grävarbeten. Ibland kan det vara en mer heltäckande rutin som verkligen hanterar förorenade områden och även tar hänsyn till människors hälsa och miljön.
Syfte: lite av varje men i det senare fallet kan syftet vara att sammanställa en vägledning för all hantering av förorenade områden inom verksamhetsområdet.

Alla rutinerna har en koppling på något vis till förorenade områden. De handlar i hög grad om schaktsaneringar. Behovet av rutiner verkar i första hand uppkomma i samband med bygg- eller anläggningsprojekt och inte vid miljöåtgärder.

Motiv till att arbeta med rutiner för förorenade områden

- Rutinen gör det möjligt att föra ut korrekt information till all personal som kommer i kontakt med och arbetar med förorenade områden inom anläggningen. Det finns också regler och beslut inom företaget att rutinen ska följas.
- Någon ansvarig inom verksamheten har tänkt ut och bestämt innan, hur man bör agera när förorenade områden ska hanteras. När behovet uppstår ska berörd personal kunna följa rutinen.

Några positiva effekter, beroende på hur man arbetar, är att underlaget till rutinen kan ge **bättre framförhållning** om kunskapsluckor identifieras och åtgärdas. Det kan ge **säkrare arbetsmiljö** om verksamhetsutövaren (VU) undersöker vilka ämnen som finns, och vilka halter, innan man börjar gräva, så att inte personalens hälsa riskerar att skadas. VU **slipper de stopp i projekten** som kan uppstå om man senare påträffar okända föroreningar och kan därmed **undvika problem med att senare bli av med uppgrävda massor**, som t.ex. att hitta en godkänd mottagare. Har man varit förutseende och skaffat sig en övergripande bild av föroreningssituationen inom verksamhetsområdet så kan behovet av undersökningar bli mindre på de områden som visat sig vara fria från föroreningar. De senare motiven visar på en tydlig koppling mellan arbetet med handlingsplaner och rutiner.

Att tänka på när det gäller rutiner för förorenade områden

Genomgången av några befintliga rutiner i det här projektet visade på behov av förbättringar. En tendens verkade vara att man i rutinerna särskiljer grävarbeten som sker i jord som riskerar att vara förorenad, från efterbehandling av förorenade områden. Eventuellt styrs detta av det som VU uppfattar som syftet med projektet. Resultatet blir att man enbart ger regler för hur man hanterar redan uppgrävd jord. Momenten innan jorden är uppgrävd borde också finnas med i rutinen. Det framstår som att rutinerna i första hand behandlar kategorin grävarbeten och inte efterbehandling men det framgår inte tydligt när den uppdelningen görs.

Vid granskning av förslag till rutin bör tillsynsmyndigheten också tänka på att den bör leva upp till kraven i miljölagstiftningen och också vara funktionell för tillsynen. Några reflektioner som kom upp i samband med genomgången av rutiner i det här projektet var följande punkter.

Rutinen bör:

- stämma med de krav som generellt kan ställas på hantering av förorenade områden. Det bör i grunden inte finnas skillnader på de miljömässiga bedömningarna och kraven beroende på om projekten benämns ”grävarbeten”, akuta grävarbeten”, ”masshantering” eller ”efterbehandling”. De skillnader som ändå är befogade ur tillsynsmyndighetens synvinkel bör grunda sig i omfattningen av miljö- och hälsorisken.
- innehålla tydliga definitioner vad som innefattas i olika ord och begrepp så att det framgår klart att VU och TM talar om samma sak och att det går att relatera till miljölagstiftningen.
- även omfatta upprättande av provtagningsplaner, provtagning och följa de allmänt vedertagna ”stegen” för arbete med förorenade områden (enligt Naturvårdsverkets kvalitetsmanual och vägledningsmaterial)
- även behandla överväganden om hållbara efterbehandlingsmetoder.
- tydligt klarlägga vilket syfte som den aktuella rutinen ska ha.
- se till att alla inblandade parter, där även TM ingår, ska vara väl införstådda med syfte och definitioner för den aktuella rutinen.
- verka för att man även i små anläggningsprojekt motverkar ”frimärkssaneringar” och ser till helheten när det gäller föroreningsproblematiken inom verksamhetsområdet. Ett exempel på ett sådant förhållningssätt är att undersöka och eventuellt åtgärda ett större område än det som ska grävas. Fördelarna med detta är att man:
  - kan ta tillfället i akt att undersöka och efterbehandla ett större område när utrustning och personal finns på plats vilket ger lägre kostnad och större miljönytta.
  - får större kunskaper om närliggande föroreningar vilket gör att man kan få klarhet om vilka risker de medför och detta ger i sin tur en bättre prioritering. Rätt åtgärder kan vidtas för att motverka återförorening och säkerställer att framtida undersökningar och åtgärder inte försvåras eller omöjliggörs.
- överensstämna med arbetsätt och aktiviteter i handlingsplanen.

Rutinerna bör anpassas efter den aktuella situationen och för olika verksamheter. Observera att där bör även olikheter i miljöbelastningen vägas in. I nuläget används de i första hand vid mindre, rutinmässiga saneringar, i första hand schaktsaneringar, men åtminstone delar av rutinen bör vara relevanta även för större projekt.

Koppling mellan rutiner och handlingsplanen

Budskapet och inriktningen på rutinerna ska överensstämna med företagets handlingsplan. Det ska finnas en koppling mellan dem och rutinerna får inte leva sitt eget liv utanför det övergripande arbetet med förorenade områden. Det är viktigt att VU arbetar på ett strukturerat sätt med sina förorenade områden och inte ser rutiner för t.ex. uppgrävda massor som ett

sidospår, med en annan hantering än det som MB säger och det som beskrivs i handlingsplanen.

Att göra en rutin eller revidera en rutin kan vara en aktivitet i en handlingsplan.

Det kan vara lämpligt att beskriva fastställda rutiner och hänvisa till dem i handlingsplanen.

Innehåll och tidsaxel för att göra en rutin

1. Göra en ny rutin eller omarbete en befintlig - kan läggas in som en aktivitet i handlingsplanen
2. VU samråder med TM om behov och förslag till rutin. I samrådet diskuteras bl.a. avgränsning, definitioner och koll att den överensstämmer med handlingsplanen. Överväganden angående hållbara metoder ska göras.
3. Omarbetning av rutinen.
4. Bekräftelse från TM

Exempel på hantering av förorenade områden i en känd aktivitet

De olika stegen i det här exemplet kan utgöra grunden för hur en rutin kan byggas upp. Omfattningen på hanteringen anpassas efter det aktuella ärendet – miljörisk och komplexitet.

1. Aktiviteten finns med i handlingsplanen. VU tar fram historik och resultat från undersökningar som gjorts inom området och i angränsande områden.
2. Samråd med TM om anmälningar samt tidplan. Eventuellt finns tillräckligt underlag för att bedöma om 28§-anmälan ska göras.
3. Underlag till ändringsanmälan och eventuell 28§-anmälan samordnas så att rätt och tillräckligt underlag kan lämnas till TM gällande båda anmälningarna.
4. Förslag till provtagningsplan lämnas in till TM. Undersökningarna syftar till att 1. Ta reda på om 28§-anmälan ska göras. Ska anmälan göras: 2. Ta reda på vilken risk de aktuella föroreningarna medför och 3. Vilka skyddsåtgärder/efterbehandlingsåtgärder som behöver vidtas. Motivering hur man tagit hänsyn till hållbar efterbehandling.
5. Eventuella kompletteringar av provtagningsplanen görs och lämnas till TM.
6. Undersökningarna genomförs. Undersökningsrapporten skickas till TM med förslag vad som ska göras utifrån resultaten.
7. Eventuella kompletteringar av undersökningsrapporten görs och lämnas till TM.
8. 28§-anmälan lämnas till TM.
9. Skyddsåtgärder eller efterbehandlingsåtgärder genomförs enligt beslut från TM.